

## **Ο ΤΑΥΓΕΤΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ**

Ο ωραιότερος επίλογος του ωραίου βίου του Νικηφόρου Βρεττάκου γράφηκε στο καταφύγιο του Ταυγέτου. Στο κούλον εκείνου του φυσικού θεάτρου, που είναι το καταφύγιο, παίχτηκε η *Λειτουργία κάτω από την Ακρόπολη*. Τον λόγο του ποιητή έπαιρνε ο αγέρας και τον απόθετε, απόηχο, στις κορυφές του βουνού με κοινό τούς δυόμισι χιλιάδες ορειβάτες που είχαν συγκεντρωθεί εκεί απ' όλη την Ελλάδα.

Ο λόγος του ποιητή έσμιγε με το θείο λόγο (με όποια έννοια και να νοείται το θείο) και οι αποδέκτες του, για μια έστω στιγμή, ανταποκρίθηκαν σε εκείνη τη σπάνια συγκυρία που εξυψώνει το ανθρώπινο στο όριο, που εγγενώς μπορεί να φθάσει, δηλαδή στο θείο.<sup>1</sup>

Αυτό το βουνό, τον Ταύγετο, από τη μια έως την άλλη του άκρη, έβλεπε ο μικρός λόφος, η Πλούμιτσα, όπου μεγάλωσε ο Νικηφόρος Βρεττάκος. Εκεί όπου το παιδί έπλασε τον μύθο του· αντίθετο με εκείνον που ως ενήλικας αντιμετώπισε αργότερα στην πραγματικότητα.

*Ο Ταύγετος ήταν το μεγαλοπρεπέστερο πράγμα που είδα, όταν παιδάκι πρωτάνοιξα τα μάτια μου, εκεί πάνω στην Πλούμιτσα. Τον έβλεπα σαν ένα ιχνογραφημένο αρχιτεκτόνημα μερικές φορές. Αλλά τις πιο πολλές φορές τον θαύμαζα για τη στερεότητα και την ακαμψία του, όταν σκεπαζόταν από τις καταιγίδες. Κάποτε τον έβλεπα σαν ένα όραμα και υποσυνείδητα ήθελα να του μοιάσω. Τελικά έμεινε στη συνείδησή μου σαν κάτι ζωντανό και στις ώρες της μεγάλης μοναξιάς κουβέντιαζα μαζί του.*

Αυτός ο μύθος τον βοήθησε να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα, να συγκρουστεί μαζί της, λίγες φορές νικητής, πολλές ηττημένος. Πάντοτε όμως σε ετοιμότητα για την επόμενη αναμέτρηση. Τη δύναμή του αντλούσε από την πίστη πως, έστω και στο απώτερο μέλλον, ο κόσμος εκείνος της αγάπης και της ειρήνης – ο μύθος– που γνώρισε στην Πλούμιτσα μπορούσε και να υπάρξει.

Έτσι ο Ταύγετος εξελίσσεται σε έναν δια βίου συνομιλητή. Για άλλη μια φορά στα γράμματά μας η γραφή συνιστά για τον χρόνο και τον τόπο έναν τρόπο ύπαρξης. Θέλω να πω ότι η Χαλκίδα είναι άλλη με τον Σκαρίμπα, όπως και η Σκιάθος με τον Παπαδιαμάντη και η Θεσσαλονίκη με τον Ιωάννου και τον Χριστιανόπουλο. Έτσι και ο Ταύγετος υπάρχει διαφορετικά με τον Νικηφόρο Βρεττάκο.

---

<sup>1</sup> 20 Ιουλίου, του 1991, ο ποιητής μαζί με εκατοντάδες ορειβάτες παρακολουθεί στο καταφύγιο του Ταυγέτου το ορατόριό του, *Λειτουργία κάτω από την Ακρόπολη*. 3 Αυγούστου, έρχεται στην Πλούμιτσα. 4 Αυγούστου, πεθαίνει στην Πλούμιτσα, στις 8 το πρωί, ημέρα Κυριακή. Ο Ταύγετος ήταν εκεί. Παράστεκε τον ποιητή, όχι μόνο στα δυο οριακά γεγονότα, τη γέννηση και το θάνατο, αλλά καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Ο Βρεττάκος γεννήθηκε στις Κροκεές, έζησε, έως ότου επιστρέψει στις Κροκεές για να φοιτήσει στο Δημοτικό Σχολείο, στην Πλούμιτσα, αντίκρυ στον Ταύγετο. Μαθητής του Γυμνασίου στο Γύθειο. Εγκαθίσταται από τα δεκαεννιά του στην Αθήνα και συνεχώς επιστρέφει στην Πλούμιτσα, και στο βουνό, έως τη στιγμή που θα επιλέξει να είναι εκεί που θα σημάνει η οριστική αναχώρηση.

Ο Ταΰγετος μορφοποιεί τη στάση που ακολούθησε ο ποιητής στη ζωή και συμβολίζει ό,τι ο ίδιος έθεσε ως αρχή της ποίησής του. Ακόμη και σύμβολα που θα μας χαρίσουν ποιητικές του συλλογές, όπως το «Ποτάμι Μπυές» και η «Συνάντηση με τη θάλασσα» εμπλουτίζονται κατ' αντιδιαστολή προς τον Ταΰγετο.

Σε ό,τι αφορά στη ζωή το ύψος του βουνού τού υπαγορεύει την πορεία που δεν μπορεί παρά να είναι ανοδική, γιατί αυτό ορίζει η ανάτασή του προς τον ουρανό. Το βουνό είναι ο καθρέφτης και ο ποιητής δεν ανέχεται να του επιστρέφει το είδωλό του αδύναμο, ανέλπιδο ή φοβισμένο. Ό,τι προβάλλει στο βουνό είναι ακριβώς η δική του αγωνιστική διάθεση που το ίδιο το βουνό τού υπαγορεύει. Ο ποιητής αντέχει στη ζωή τόσες πληγές, όσες βλέπει χαραγμένες και στις πλαγιές του Ταΰγετου. Ταυτόχρονα βαθαίνει μέσα του ακριβώς όπως βαθαίνουν και οι χαράδρες του βουνού. Γι' αυτό και τις ρυτίδες του τις αποκαλεί *απόκρημνες* και το βουνό *συνοδοιπόρο* του.

Και όταν ο ποιητής κάμπτεται, όταν η πραγματικότητα είναι πολύ σκληρή για να την αντιμετωπίσει, ο Ταΰγετος αποτελεί καταφύγιό του. Καταφύγιο, όχι για να φύγει από τον κόσμο, αλλά για να δέσει τις πληγές του, να ανασυντάξει τις δυνάμεις του και να επιστρέψει ισχυροποιημένος στον αγώνα. Το βουνό είναι ο γέρο παππούς, ο αγαθός γέροντας που διαθέτει έναν λόγο παρηγορίας:

*Είχα ανάγκη να υπάρχεις. Να βρω,  
ν' ακουμπήσω κάπου τη λύπη μου.  
Σε καιρούς όπου όλα, πρόσωπα,  
αισθήματα, ιδέες, ήταν ρευστά,  
χρειαζόμουν μια πέτρα στερεή  
ν' ακουμπώ το χαρτί μου.*

Το βουνό είναι ο φίλος που τον εμπιστεύεται στην εξομολόγησή του:

*Λέω πως με καταλαβαίνεις, γέρο - παπού!  
Σε ποιον άλλο να μιλήσω μ' αυτή μου τη σκοτωμένη φωνή,  
[...]  
σε ποιον άλλον, αγαθέ μου γέροντα, σε ποιον άλλον!  
Έχω αρρωστήσει απ' τον αντίλαλο της ανανταπόδοτης  
φωνής μου!  
(“Χτες τη νύχτα ξαναγύρισα στον Ταΰγετο”, τόμ. Α, σσ. 171-176)*

Ο ποιητής καταρχήν συνδέεται με το βουνό με μια σχέση υπαρξιακή. Ακόμη και τότε, όταν η μοναξιά του καθίσταται ερημία, επειδή δεν υπάρχει διάλογος με τον διπλανό του, ακόμη και τότε δεν βρίσκεται μπροστά στο μηδέν. Δεν χάνει τίποτα από την υποστασιακή του ελευθερία και ξαναγυρίζει στον Ταΰγετο, πρώτα από ανάγκη ηθική.

Είναι τότε στη *στέρεη πέτρα* του βουνού που *ακουμπάει* το όραμά του για την επικράτηση, και στη γη, του θείου νόμου που διαπιστώνει ότι διέπει το σύμπαν, του νόμου της αγάπης. Ο νόμος αυτός από ρυθμιστής του σύμπαντος, ελπίζει να καταστεί και ρυθμιστής των σχέσεων του ανθρώπου.

Ο Ταϋγετος πέρα από την ηθική μορφοποιεί και την αισθητική ανάγκη του ποιητή, αφού αισθητοποιεί τις πτυχές της ίδιας της ποίησής του· συμβολίζει τις δυνατότητες του λόγου, τον προορισμό της ποίησης και το αισθητικό αποτέλεσμα που ο ίδιος επιδιώκει. Το ποθούμενο για τον ποιητή είναι *όλη η ποίηση να ξαναγίνει ποίηση μέσα στην ποίηση*.

Η αισθητική αγωγή του Βρεττάκου συντελέστηκε στην Πλούμιτσα και στον Ταϋγετο. Η φύση δεν στεκόταν τότε απέναντί του διαμελισμένη. Είχε την ενότητα με την οποία την προσέγγισε η προ-λογική όραση, που συνέλαβε τον κόσμο στη μυθική του, την ενωτική, διάσταση. Η ποίησή του μεταβλήθηκε σιγά σιγά σε μια ανάγνωση του ρυθμού της φύσης - της «μέσα» του και της «έξω» του φύσης - τον οποίο επιζητεί να «αντιγράψει» και να καταστήσει αναγνώσιμο και στο δικό του ποίημα. Αυτή τη «φύση» επιζητεί να μετουσιώσει, να *ανασυνθέσει*, και στην ποίησή του, έτσι ώστε το ποίημα όχι απλώς να συμπλέει, αλλά να συγχωνεύεται και να γίνεται ένα με τον ρυθμό της.

Η ευτυχισμένη στιγμή της δημιουργίας έρχεται για τον ποιητή, όταν επιτύχει να ισορροπήσει ανάμεσα στις προθέσεις του και στο αποτέλεσμα, όταν επιτύχει το δικό του ποίημα να μην αποτελεί παραφωνία στο ποίημα της φύσης, το οποίο αναγιγνώσκει γύρω του και μέσα του. Αυτό είναι το όριο που θέτει ο δημιουργός. Η ποίηση του κόσμου να ξαναγίττει ποίηση, μέσα στην ποίηση. Ο ρυθμός της *αρμονίας* και της *ισορροπίας* του Ποιήματος του Δημιουργού να συνακούγεται μέσα στον ρυθμό του ποιήματος του ποιητή. Αυτή την ολότητα αναζητάει ένα «σύμβολο» για να την εκφράσει. Αυτή την ολότητα επιλέγει να την εκφράσει με τον Ταϋγετο.

Ο Ταϋγετος είναι ο αιώνιος αρχέτυπος της γαλήνης και της ομορφιάς. Οι συνειρμοί των χρωμάτων και των γραμμών του συνθέτουν ένα αισθητικό νόημα, που λαμβάνει και μεταφυσικές προεκτάσεις:

*Καθισμένος αντίκρυ στο καλό μου  
βουνό, θεωρώ και στοχάζομαι. Ωραίοι  
συνειρμοί χρωμάτων, πραγμάτων  
ο κόσμος μας. Εντέλεια και φως.  
Και λέω πως θα 'πρεπε να μην  
κατοικείται απ' το ένοπλο μίσος  
αλλά να είναι ο κήπος, η ωραία  
εκκλησιά του σύμπαντος κτίσματος.  
Και μόνο επισκέπτες από άλλους  
πλανήτες, γυμνούς από κάλλος,  
να περνούν για προσκύνημα.  
(“Μικρή ωδή”, τόμ. Γ, σ. 315)*

Συμπερασματικά: Ο Ταϋγετος για τον Βρεττάκο είναι πρώτα ο μύθος, η αθώα ματιά της παιδικής ηλικίας που ανακαλύπτει τον κόσμο. Μετά είναι το σύμβολο της ανάτασης, της ανοδικής πορείας που πρέπει να χαρακτηρίζει τον ανθρώπινο βίο, έπειτα είναι το όριο που τείνει να φθάσει η ποίησή του. Και τέλος η ελπίδα ότι μέσα από τον αδυσώπητο αγώνα της ηθικής και της αισθητικής συνείδησης θα επέλθει η σωτηρία του ανθρώπου.

*[Τότε] Η ύπαρξη του εαυτού μας και της φύσης θα' ναι μια αμοιβαία ύπαρξη. Δε θα μπορούμε να ξεχωρίσουμε αν ο ωραίος αυτός κόσμος υπάρχει έξω ή μέσα μας. Τότε θα μπορέσουμε να πάμε μακρύτερα για να ιδούμε πως όλα τα γύρω μας οι γραμμές του βουνού, οι καμπύλες του φωτός, η πτήση των πουλιών, ο πολύπλοκος κι αθύρυβος μηχανισμός των λουλουδιών, είναι απλά σύμβολα, για να κατευθύνουν στην ηθική τελείωση του ανθρώπου.*

Όσοι από εμάς ανεβαίνουμε συχνά στον Ταΰγετο μόνο με την ποίηση του Νικηφόρου μπορούμε να ερμηνεύσουμε εκείνο το δάκρυ που στεγνώνει τ' αγιάζι στην κορυφή του βουνού· και είναι και γι' αυτό που τον ευχαριστούμε.

Δρ. Γεωργία Κακούρου Χρόνη  
Επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης  
Υπεύθυνη του Παραρτήματος της Σπάρτης